

GEODEZIJA V SLOVENIJI V OBDOBJU 1945–2000 (6. DEL)

(NADALJEVANJE IZ PREJŠNJE ŠTEVILKE GEODETSKEGA VESTNIKA)

Milan Naprudnik

6 OBDOBJE NEIZPOLNJENIH PRIČAKOVANJ (1986–1990)

Smo v obdobju, ko so začele zoreti že leta nazaj zasnovane zamisli in pobude za temeljite spremembe na političnem in gospodarskem področju takratne skupne države SFR Jugoslavije. Gospodarska reforma ni prinesla pričakovanih rezultatov, težnje – predvsem Slovenije – po konfederativni ustavni ureditvi in uvedbi večstrankarskega sistema je blokirala Srbija, takrat že z Miloševićem na čelu in ob pomoči Jugoslovanske (ljudske) armade. Kako se je izteklo, smo v Sloveniji doživeli v letu 1991, druge republike pa v obdobju 1992–1998.

Kriza v geodetski dejavnosti je bila neposredno pogojena z družbeno-političnimi ureditvami in ustavno ureditvijo takratne SR Slovenije kot dela skupne države. Geodetski krogi – ne v upravi in delovnih organizacijah, ne sindikat in ne Zveza geodetov Slovenije – niso bili neposredno povezani s pripravljavci sprememb, ki so nas pripeljale do lastne državnosti, vendar so okoliščine narekemale, da sami poiščemo izhod iz krize in tako podpremo prizadevanja republiškega vrha in nastajajočih političnih strank. Pot pa ni bila tako ravna kot na idejnem polju, bilo je precej ovinkov, kar se je odrazilo v kar štirih posvetovanjih na temo »razvojnih možnosti in perspektiv« v pičlih petih letih, ob vsem dolgoročnem pomenu tovrstnih odločitev, ki se sprejemajo za obdobje 15–30 let. Skupni imenovalec vseh iskanj je bilo razhajanje s položajem in vlogo geodezije v družbenem sistemu informiranja v samoupravnem družbenem sistemu. Težje pa je bilo poiskati odgovor na vprašanje: »Kam?« Pogled nazaj je segal na področje urejanja prostora, še bolj nazaj v reformo zemljiškega katastra, pogled naprej v zemljiški informacijski sistem (LIS), še bolj naprej pa v geografski informacijski sistem (GIS). Pojdimo po vrsti.

6.1 Iskanje novih (starih) mejnikov

Zveza geodetov Slovenije je v letu **1986** izvedla 19. geodetski dan na temo »Družbeno vrednotenje in financiranje geodetskih del« (Rogla, 17.–18. oktober), ki se je po tematiki nadaljeval naslednje leto na 20. geodetskem dnevu na temo »Razvojna pot in perspektive geodetske dejavnosti v SR Sloveniji« (Kranjska Gora, 15.–17. oktober 1987). Spomnimo se, da je 1. geodetski dan potekal leta 1968 na isto temo (»Nadaljnji razvoj geodetske dejavnosti v SR Sloveniji«). Novi nosilci in že preizkušena, pa vendar »nova« imena.

Na Rogli je imel uvodni referat dolgoletni soustvarjalec v preteklem obdobju in nosilec vrste

pobud - od ROTE-ja do Bogenšperka -, Peter Svetik. Z odgovornim pristopom je razčlenil obdobji 1946-1965 in 1966-1985; slednje se je izteklo s krizo, tako finančno kot glede odnosov v geodetskih vrstah, ki jih je razdelil med vse geodetske subjekte:

- na Geodetsko upravo SRS, »ki ni znala uveljaviti razvojne politike, zanemarila je strokovni nadzor in stike z občinskimi upravnimi organi in geodetskimi izvajalskimi organizacijami, ki so sprejemale predpise brez ustrezne materialne osnove«;
- na organizacije združenega dela s področja geodezije, ki »so v obdobju gospodarske konjunktore odlagale (tudi zavračale) dela družbenega pomena, kar je pripeljalo do zmanjšanja proračunskih sredstev, ki se medsebojno niso povezovala, čemur je sledila neracionalnost pri nabavi opreme in kar je povzročalo neučinkovitost in razdrobljenost raziskovalnih del«;
- občinske in medobčinske upravne organe pa je »razdelil na tiste, s šibkim kadrom in zastarelim inštrumentarijem, ki so izigrali tudi predpise, in na tiste s sposobnim vodstvenim kadrom, ki so sledili razvoju in geodetski stroki, pridobili avtoriteto v širšem družbene okolju«.

V drugem delu svojega prispevka je Svetik (Geodetski vestnik, posebna izdaja, 19. geodetski dan, Rogla, okt. 1986) ponudil usmeritve za nadaljnji razvoj in jih razčlenil na:

- kratkoročne, med katere je uvrstil uveljavitev družbene vrednosti geodetskih evidenc in dosledno razmejitev med državnimi in tržnimi evidencami oziroma podatki;
- srednjeročne, med katere je uvrstil dosledno izvedbo že pripravljenega programa geodetskih del za obdobje 1986-90, dopolnitev predpisov in vzpostavitev sodelovanja z uporabniki ter naloge na področju izobraževanja, raziskovanja in organiziranosti službe;
- dolgoročne, med katere je uvrstil utemeljitve razvojne strategije pri sanaciji mreže geodetskih točk, obnove zemljiškega katastra in strategije tehnološkega razvoja.

Uvodni prispevek na področju programiranja in financiranja geodetskih del je z njemu lastno doslednostjo podal Stanko Majcen. Najprej je razčlenil vse dosedanje srednjeročne programe (1968-70, 1971-75, 1976-80, 1981-85). Prikaz je zajel vsebino in vire financiranja, ki so se iz začetnih, izključno proračunskih sredstev republike in občin vse bolj razvejali na sredstva samoupravnih interesnih skupnosti s področja infrastrukturnih panog, v zadnjem obdobju pa tudi na sredstva iz gospodarstva. Vzporednici virov financiranja je sledil prikaz vpadanja realizacije programov, vsled zmanjšanja proračunskih sredstev in podražitev s strani izvajalcev del - od prvotnih 100 % v obdobju 1967-70 na 45 % v obdobju 1981-85, na kar je dodatno vplivala takratna skoraj 40-odstotna letna stopnja rasti cen geodetskih del v obdobju visoke stopnje inflacije v državi. Bolj neusmiljeno je deloval pokazatelj o upadanju finančnih sredstev v primerjavi z družbenim proizvodom - od 0,88 promila DP-ja v letu 1979 na 0,12 promila DP-ja v letu 1985, ko se je prvič primerilo, da v republiškem proračunu niso bila zagotovljena vsa sredstva po Odloku o financiranju geodetskih del, ki ga je sprejela Skupščina SRS na predlog Izvršnega sveta SRS.

Ocene obeh »republikancev« je dopolnil takratni »občinar« Aleš Seliškar s prispevkom »Problematika delovanja in financiranja občinskih geodetskih uprav«. Kritično je ocenil neuspele poizkuse medobčinskega povezovanja, kar so zavirala tudi vodstva občin s svojimi

»samoupravnimi pravicami«, na geodetskem področju pa se je »soliranje« izražalo v neracionalnosti pri nabavi računalnikov in v različnosti opreme, ki je silila občinske uprave, da so vsaka zase razvijale programske rešitve. Prepletanje upravnih in tržnih opravil pa je ob neustreznih kadrovskih zasedbah in njihovi strukturi geodetsko službo enačilo s katastrom zemljišč, zaostanki na vzdrževanju novih geodetskih evidenc pa so naraščali. V predlogih za izboljšanje razmer je Seliškar pozval k dosledni ločitvi upravnih nalog in storitev in zaključil, da »mora predstojnik opravljati le vodstvena opravila« (GV, posebna izdaja, 19. geodetski dan, Rogla, okt. 1986, str. 22).

Komentar: na obeh posvetih so bili v ospredju pojmi, kot so »razvojna pot«, »perspektive«, »družbeno vrednotenje«, kar naj bi pripeljalo do sistematičnega financiranja geodetskih del. Analizirajmo ta obdobja z današnjimi očmi:

- v obdobju, ko je država potrebovala podatke zemljiškega katastra za polnjenje proračuna (davki), so sredstva dotekala s podporo finančnih organov;
- v obdobju, ko je skupnost potrebovala širši izbor podatkov o naravnih in izgrajenih vrednotah, so sredstva dotekala s podporo organov s področij regionalno-prostorskega in urbanističnega načrtovanja;
- sledilo je obdobje samoupravljanja in družbenega planiranja, kjer so prevladovala besede o pravicah t. i. subjektov v procesu planiranja in jih je bilo treba »zalagati« s podatki družbeno-ekonomskega in prostorskega pomena kot osnov za odločanje v »družbenem dogovarjanju in samoupravnem sporazumevanju«. In geodetska služba je bila uvrščena med organe družbenega sistema informiranja, skupaj z Narodno banko, Službo družbenega knjigovodstva ter Zavodom za statistiko. Vendar z eno samo, nepremostljivo »sistemsko napako«: po upravni strani v proračunu, po izvajalski pa na trgu. Vse druge službe so izvajale svoje »informacijske« dejavnosti, tj. zbiranje, obdelavo in posredovanje podatkov, z zaposlenimi v lastni hiši – organizaciji in so bile neposredno vključene v državni proračun (za dodatne programe, kot so popisi prebivalstva na 10 let, raziskave s področja monetarne politike in drugo; dodatna finančna sredstva nikoli niso bila vprašljiva).

V geodetski veji je bil upravni del na plačilnih spiskih državne uprave, izvajalski del, ki je bil po številu zaposlenih tudi do trikrat večji, pa ni imel kritja v t. i. skladih, ki so bili uzakonjeni od področij infrastrukture do gozdarstva. Odvisen je bil od vsakoletnih pogodb za izvajanje del po posebnem programu. Pota do sprejemanja teh programov so bila iz leta v leto bolj trnjeva: priprava v upravnih krogih, razprava v občinah in interesnih skupnostih, odločanje v izvršnih organih in sklepanje v skupščinah. Proračunska sredstva so se za »posebne namene« vse bolj krčila; visoka stopnja inflacije, kriza v gospodarstvu, zadolževanja v tujih bankah so nudila »zatočišče« le še zaposlenim v državni upravi, v podjetjih so se množili spiski nezaposlenih, paradržavni sektor – kot je bila geodetska izvajalska veja – pa je postajal odvečen. Škarje med upravno in tržno dejavnostjo so se vse bolj odpirale. Ta najpomembnejši vzrok za usihanje proračunskih sredstev je bil na geodetskih dnevih v letih 1986 in 1987 prezrt, na razplet je bilo treba počakati še celih pet let, ko se je vzpostavil družbeno-ekonomski sistem po e-modelu v novi državi. Šele s tem rezom so se končali prepiri med geodeti tudi pri določanju urnih cen za

izvedbo geodetskih del, ki jih je najprej odobraval IS SRS, potem Geodetska uprava SRS v soglasju z republiškim organom za cene, v obdobju samoupravljanja pa so se cene oblikovale prek posebnega sporazuma med geodetskimi zavodi in GU RS, in to po mučnem usklajevanju. Šele z novo zakonodajo so se razrešile 50 let trajajoče razprave, KDO JE KDO!

Ta lepotna napaka umeščenosti geodezije v sistem družbenega informiranja je bila prezrta tudi v »Ugotovitvah in stališčih Izvršnega odbora Zveze geodetov Slovenije (ZGS, 5. nov. 1986).

Prevladovala so visokodoneče besede:

- v ugotovitvah so bili poudarki o pomembnosti podatkov geodetske službe »za nadaljnji razvoj gospodarstva in družbenih dejavnosti« in opozorilo »da bo imelo upadanje realne vrednosti finančnih sredstev za izdelavo evidenc in kart geodetske službe KATASTROFALNE posledice za celotno družbo« (GV 30 – 1986, 4, str. 295);
- v stališčih so bili prevladujoči pozivi družbeno-političnim skupnostim za zagotavljanje »bistveno večjih finančnih sredstev iz enotnega vira in k hkratni izločitvi sofinanciranja uporabnikov, ki s svojimi specifičnimi zahtevami rušijo strokovne standarde in enotnost evidenc«, do pozivov, da »je potrebno geodetski službi v družbenih planih zagotoviti večji pomen ...« (GV 30 – 1986, 4, str. 296).

ZGS je s stališči seznanila organe Izvršnega sveta SRS in tudi Republiško konferenco Socialistične zveze delovnega ljudstva SZDL, ki naj bi s stališči seznanila tudi vse izvršne svete občin. Čudno prepletanje upravnih in političnih »koordinat«! O prestopu Rubikona med rutinskim zbiranjem podatkov in njihovem trženju v lastnih vrstah pa nič, čeprav je fiskalno vrednost zemljišč že dodobra izpodrinila tržna vrednost, naraščale so cene zemljišč na podeželju, v mestih že vrtoglavo, geodeti pa smo še kar vztrajali v informacijskem ujetništvu.

To so najprej spoznali na Geodetskem zavodu SRS, kjer je z novim direktorjem Rudijem Zavrlom zavel nov veter. V razgovoru s takratno neumorno urednico Geodetskega vestnika Boženo Lipej je »natočil čistega vina« med geodetsko dejavnostjo in službo: »Časa za tarnanje ni, pospešujemo prestrukturiranje iz del za geodetsko službo v dela za področja kmetijstva, gozdarstva, vodnega gospodarstva in infrastrukturnih dejavnosti (spomnimo se 30. let prejšnjega stoletja), zavedamo se pomena vlaganj v posodabljanje tehnologij, v lasten razvoj in stimulativne osebne dohodke strokovnjakov« (GV 30 – 1986, 2, str. 136–7).

Na drugi strani pa se je razjezil »novopečeni šef« geodetske uprave v Novem mestu, Franci Bačar, z enakim pozivom kot Zavrl, le bolj sočnim: »Samo tarnanje in stokanje nas je, mnoge samo še tožba o kruti usodi drži pokonci,« in nadaljeval, da »RGU ne izpolnjuje pričakovanj občinskih geodetskih uprav, ni ne smernic ne navodil,« ter končal z besedami, »da potrebujemo napredno, pogumno pa tudi avtoritativno vodstvo Republiške geodetske uprave«. Na koncu je pozval kolege po Sloveniji, da se vključijo v raziskovalno dejavnost, ter prikazal dosežke na domačem pragu (GV 30 – 1986, 2, str. 144–45).

In kako se je na vse to odzval geodetski vrh? Pobudo je prevzela Zveza geodetov Slovenije (ZGS), ki je junija 1986 izvedla javno tribuno »Evidence o slovenski zemlji nazadujejo«, na kateri so sodelovali predstavniki ZGS in večje število uporabnikov. V gradivu za tribuno so bile

predstavljene vse evidence geodetske službe in problematika njihovega vzdrževanja zaradi stalnega zmanjševanja realne vrednosti finančnih sredstev. Na koncu je Peter Svetik ponudil možnost, da bi lahko zagotovili enostavno reprodukcijo evidenc geodetske službe z 0,10-odstotnim obdavčenjem dohodka gospodarstva ali pa z namenskim prispevkom lastnikov zemljišč v višini 0,06 dinarja za kvadratni meter na leto. ZGS je o ugotovitvah in stališčih seznanila Izvršni svet Skupščine SR Slovenije (IS SRS). Med ugotovitvami pa so bili še vedno podatki o večnamenski uporabnosti geodetskih podatkov in kart »z vidika družbenega sistema informiranja in planiranja kot s širšega vidika gospodarskega in družbenega razvoja«, med stališči pa navedbe, da »mora geodetska služba racionalizirati svojo organiziranost in poiskati vse morebitne notranje rezerve, da je potrebno zaustaviti nazadovanje evidenc o slovenski zemlji, kar smo dolžni prihodnjih rodovom« (opomba: velike besede, izrečene v času že trdnih in neusmiljenih ukrepov, da bi ustavili propadanje gospodarskih gibanj). Nadalje, da »je potrebno najti enoten vir sredstev za vse večnamenske evidence splošnega družbenega pomena«. Na zaključku je ZGS pozvala IS SRS k izbiri: ali naj se »obdrži kvaliteta evidenc, kar bi pomenilo bistveno povečanje finančnih sredstev, ali pa se zmanjšata kvaliteta in obseg, kar bi zagotavljala obstoječa sredstva, kar pa bi bilo katastrofalno« (GV 30 - 1986, 3, str. 238-239).

In IS SRS se je odzval; oddelek za pripravo in izvedbo sej IS SRS je zahteval od republiških organov mnenje o izvedeni tribuni ZGS. RGU je sklicala prizadete organe - od ljudske obrambe do komiteja za informiranje - ki so podprli stališča tribune. Zgodba se je razpletla v vnovični pripravi srednjeročnega programa geodetskih del 1986-90, v katerem so se izločili uporabniki kot sofinancerji, finančna sredstva pa naj bi se postopno večala do optimuma ob koncu srednjeročnega obdobja. No, v končni bilanci - po 5 letih smo stopili še en korak nazaj.

Bolj vzpodbudno je potekalo srečanje Zveze društev urbanistov Slovenije in Zveze geodetov Slovenije, ki sta v aprilu 1986 izvedli seminar »Baze podatkov in metode uporabe za urejanje prostora«. V programu seminarja so bila vključena področja geodezije, statistike in informatike. Danes bi lahko ocenili, da je bilo »tripartitno« srečanje ponovno približevanje področju urejanja prostora, ki je dobilo nov zagon s sprejemom Zakona o urejanju prostora, končno se je odlepilo od družbenega planiranja šele dobrih 15 let pozneje. Ne bo odveč, če poudarimo, da so bili geodeti med drugim tudi nosilci referatov o evidencah dejanske rabe prostora, o naravnih lastnostih prostora in o predpisanem varovanju prostora in omejitvah pri posegih v prostor.

Slovenski geodeti so se odzvali na V. jugoslovansko posvetovanje o kartografiji v organizaciji Zveze geodetskih inženirjev in geometrov Jugoslavije (Novi Sad, junij 1986) in sodelovali z osmimi prispevki, širina posvetovanja pa se je izrazila prek prispevkov uporabnikov kart s področij gozdarstva, turizma, pomorstva, geologije, geomorfologije in drugih. V tem letu so se geodeti po dolgih 11 leti zbrali tudi na VI. kongresu Zveze GIG Jugoslavije na temo »Vloga geodetske dejavnosti v dolgoročnem razvoju Jugoslavije« (komentar: rok trajanja bivše skupne države se je počasi začel iztekati, geodeti pa smo še kar ponujali rešitve »države« na dolgi rok). No, uvodna intonacija na kongresu je izzvenela v stališčih pravkar zaključenega kongresa Zveze komunistov Jugoslavije, ki je oblikoval pobude za spremembo zvezne ustave in zakona o združenem delu ter o političnem sistemu - vse s ciljem, da se dokončno uveljavi delavsko samoupravljanje in program ekonomske stabilizacije (komentar: zelo hitro se je razčistilo, da se to dvoje izključuje). Predsednik

Zveze GIG je politične usmeritve izkoristil z navedbo, da »geodeti predstavljajo del delavskega razreda neposrednih proizvajalcev«, in nadaljeval s pobudo, da je treba enotno ustavno urediti geodetsko dejavnost v SFRJ. Pobudo je utemeljeval z navedbami, da je po ukinitvi Zvezne geodetske uprave (na predlog geodetov SR Slovenije v 70. letih) nastala organizacijsko-pravna praznina v geodetskih delih, ki je ni uspel odpraviti Medrepubliško-pokrajinski kolegij geodetskih uprav po devetih letih svojega obstoja, čeprav so republike in pokrajine leta 1977 sklenile »Dogovor o sodelovanju na področju geodezije«. Od slovenskih geodetov sta s prispevki sodelovala Tomaž Banovec (»Vloga geodezije v družbenem sistemu informiranja«) in Milan Naprudnik (»Vloga geodetske dejavnosti v urejanju prostora«), vsak na svojem zelniku in s svojimi stališči.

Vrnimo se v domače loge in se spomnimo, da smo v letu 1986 dobili tudi novo kulturno izročilo. Bogat prispevek k stranem dediščine in zgodovine našega prostora »Naš prostor v času in projekciji – oris razvoja zemljemerstva, kartografije in prostorskega urejanja na osrednjem Slovenskem« (Branko Korošec, 1978) se je iztekel v obdobju med obema svetovnjima vojnama 1918–1941. Slabo leto po izdaji tega enkratnega kulturnega in tehničnega izročila tudi za področje geodezije se je Branko Korošec odločil za opis vojaške geodetske in kartografske dejavnosti med narodnoosvobodilno vojno na Slovenskem 1941–1945. »Partizanska kartografija« je izšla v Ljubljani leta 1986. V uvodu je avtor zapisal: »Peščica predvojnih poklicnih in v narodnoosvobodilni vojni priučenih vojaških geodetov in kartografov je pod vodstvom edinega slovenskega strokovnjaka vojaške geodezije in kartografije, generalmajorja Karla Marčiča, opravila delo rednega vojaškega geografskega inštituta v okvirih in možnostih, ki jih je zahtevala in pogojevala narodnoosvobodilna vojna v Sloveniji. Oživetiti to delo, ga obraniti postopne pozabe ter nanizati dosežek za dosežkom teh ljudi v kar najbolj celovit in realen oris deleža in učinkovitosti vojnogeodetske in kartografske dejavnosti v narodnoosvobodilni vojski Slovenije je bilo avtorjevo vodilo tudi pri izbiri in obravnavi razpoložljivega dokumentarnega gradiva.«

O »geodetski« naravnosti Karla Marčiča je treba – to je tudi za današnje razmere poučno – dodati, da se je zavzemal za neposredno vključitev geodetske sekcije v takratni najvišji organ »Glavni štab NOV in POS« (sekcija je bila ob ustanovitvi v aprilu 1944 v sestavi tehničnega oddelka Glavnega štaba). In s kakšnimi utemeljitvami?

- »Geodetska sekcija pripada vsem oddelkom Glavnega štaba« (opomba danes: vsem ministrstvom Vlade RS – glej status Zavoda RS za statistiko in status Geodetske uprave Republike Slovenije);
- geodetska sekcija kot temelj bodočega GEOGRAFSKEGA INŠTITUTA SLOVENIJE oziroma Jugoslavije ni samo vojaška, temveč splošna kulturna institucija in pripada tudi civilni oblasti;
- geodetska sekcija bi morala biti tesno povezana z našim vseučiliščem in bilo bi priporočljivo, da bi imeli Slovenci samostojen Geografski inštitut (geodetski), Hrvati svojega in Srbi svojega ...«.

Ta sporočila je Karel Marčič 23. junija 1944 naslovil na Glavni štab NOV in POS in takole zaključil:

- »Po končani vojni se bodo za geodetsko sekcijo postavile njene prve naloge. Za konferenco

miru bo treba zbrati potrebni kartni material, po konferenci pa pristopiti k razmejitvi državnega obmejnega prostora,

- po zaključku vojne bi morali sedanjo geodetsko sekcijo povečati na sekcije: astronomsko-geodetsko, topografsko, kartografsko, ŠOLSKO, AEROKARTOGRAFSKO (podčrtal Naprudnik) in sekcijo za reprodukcijo kart.

Smrt fašizmu – svobodo narodu!

Šef geodetske sekcije:
generalmajor Karel Marčič.«

Za potrebno osvežitev pa je ob koncu leta poskrbela Božena Lipej z anonimnim intervjujem z diplomirano geodetko višjega študija. Njena zgodba je poučna tudi za današnje čase: po diplomi je odposlala 45 prošenj za zaposlitev pripravnice, dobila je polovico odgovorov, delovnega mesta ne, prevzela je delo v tovarni na tekočem traku. Končno je le opravila pripravništvo v svoji stroki, potem pa spet na študentski servis in na spisek Zavoda za zaposlovanje. Žal ji je bilo, da ni ostala na tekočem traku, kjer so ji obetali napredovanje in možnost prekvalifikacije, tako pa ji je ostal le grenak priokus, da ni imela sreče pri izbiri študija. Za spomin si je na geodetski karti vrisovala, kam vse je poslala prošnje za zaposlitev. Božena Lipej je v zaključnem komentarju obudila razmišljanja o geodetskem šolstvu, »s katerim se še najmanj obremenjujejo pedagogi«, ki so pač odvisni od števila glav slušateljev. Komentar: tako je bilo in tako je žal tudi danes, brez zamere.

Smo v letu **1987**, ko smo se spustili iz vseobsežnih družbenih informacijskih sistemov na bolj otipljive geografske informacijske sisteme (GIS) in geodetom najbližje zemljiške (LIS). O obeh se je v GV št. 4 – 31 razpisal Radoš Šumrada (FAGG). Podrobneje je ponazoril zemljiški informacijski sistem, ki združuje vrsto soodvisnih zemljiških podatkov, med pomembnimi so geodetski. To »provokacijo« je dopolnila Božena Lipej s prispevkom »Švedski zemljiški podatkovni sistem v primerjavi s stanjem v Sloveniji«. Podala je pregled dosedanjih raziskav v Sloveniji z oceno, da sistema nimata skupnega imenovalca. Nad ponazoritvijo podatkov, ki jih vodijo na parcelo na Švedskem (lokacija, površina, vrednost, lastnik, bremena, planska ureditev in drugo), pa se kaže zamisliti v Sloveniji tudi še po 15 letih (GV št. 4 – 31). Sicer pa je GZ SRS objavil publikacijo o fotointerpretaciji, kar je sovpadalo z ustanovitvijo službe za fotointerpretacijo na GZ SRS. Fakulteta FAGG pa je objavila raziskovalno nalogo »Planiranje podeželskega prostora« Antona Prosenca, danes mednarodno uveljavljenega avtorja na tem področju.

V oktobru tega leta so bili aktivni tudi v Zvezi geodetov Slovenije, ki je izvedla že omenjeni 20. geodetski dan (Kranjska Gora) na temo »Razvojna pot in perspektive geodetske dejavnosti v SR Sloveniji«, kjer so izstopala nova imena z novimi temami: Mojca Kosmatin s prispevkom »Integrirana geodezija – geodezija prihodnosti«, Andrej Bilc s prispevkom »Satelitske meritve v geodeziji« in Matjaž Hribar ter Zmago Fras s prispevkom »Prodor geodezije v industrijske procese«.

Zveza GIG Jugoslavije pa je v Tuzli organizirala posvetovanje »Planiranje in vrednotenje geodetskih del«, na katerem je z referati sodelovalo sedem nosilcev iz Slovenije, in to ob sicer zelo skromni udeležbi drugih predstavnikov iz Slovenije, pa tudi vseh udeležencev je bilo malo. Božena Lipej je kritično ocenila, da »posvet po ocenah udeležencev ni prešel ravni povprečnosti« (GV 4 – 31, 1987).

Leto **1988** je zaznamoval 21. geodetski dan (Maribor), na katerem je prvič podal uvodni referat Božo Demšar, že tretje leto direktor RGU (*opomba*: na 19. geodetskem dnevu v letu 1986 je imel referat o financiranju geodetskih del v Jugoslaviji, na 20. geodetskem dnevu leta 1987 pa je sodeloval v razpravi ter ocenil prispevke referatov kot zelo kvalitetne in izrazil odgovornost, da »mora RGU zelo hitro rešiti odprte probleme, da pa je sama nemočna in potrebuje podporo raziskovalnih inštitucij in operative« – GV 31, 1987 – 4). Božo Demšar je napovedoval nujnost sprememb obstoječih zakonov – zakona o katastru komunalnih naprav, o zemljiškem katastru, o temeljni geodetski izmeri, predvsem pa zakona o geodetski službi v skladu z uveljavljanjem ustavnih sprememb. Kritično je ocenil nastajanje številnih računalniških centrov, kar otežuje poenotenje obdelave podatkov v skupnem računalniškem centru. K sodelovanju se nista odzvali obe vodilni geodetski računalniški hiši (GZ SRS in Razvojni center Celje), odzval pa se je Zavod SRS za statistiko ZSS, čemur je sledila sklenitev pogodbe za razvoj paketa o vodenju zemljiškega katastra na ZSS. Že nekajletno dobro sodelovanje med obema nosilnima organizacijama za vodenje najpomembnejših podatkov za delovanje skupnosti na vseh teritorialnih ravneh – o ČLOVEKU (ZSS) in o ZEMLJIŠČIH (RGU) – je bilo v letu 1988 »kronano« tudi s skupno izdajo dveh pomembnih strokovnih publikacij. Monografiji ROTE (register območij teritorialnih enot) in EHIŠ (evidenca hišnih števil) sta bili namenjeni širšemu krogu uporabnikov, operativna navodila za obe evidenci pa strokovnim delavcem na občinskih in medobčinskih geodetskih upravah. Pošteno je spregovoriti tudi o imenih nosilcev vzpostavljenega sodelovanja; za statistično službo je bil to Tomaž Banovec s sodelavkama Boženo Mauri in Ljubico Đorđević, za geodetsko službo pa je bi to Peter Svetik v sodelovanju z Boženo Lipej, Alešem Seliškarjem in Ireno Ažman. In čas se ni ustavil, sledili so nadaljnji skupni koraki. V tem letu sta ZSS in RGU pripravili program skupnih aktivnosti za izvedbo Popisa prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj – 1991. Program so podprli odbori Izvršnega sveta SRS in obe hiši zadolžili za pripravo zakonskih osnov ter metodoloških in operativnih navodil in že v letu 1988 sta »partnerja« izvedla regijske posvete za geodetske občinske organe na temo razvoja evidenc ROTE in EHIŠ za potrebe popisa 1991. Ni kaj dodati!

Sicer pa je leto 1988 poteklo tudi v prizadevanjih za uvajanje avtomatizacije. V tem letu je bila objavljena celo vrsta prispevkov, ki so zadevala tehnološko opremljenost, računalniško vodenje podatkov, izdelavo programske opreme skoraj za vsa vsebinska področja geodetske dejavnosti (J. Kobilica, R. Renner, M. Žvan, J. Avbelj, R. Šumrada, M. Kosmatin - Fras in še kdo).

Za zadnji izziv v tem letu – lahko bi dejali za zastrupitev – pa je poskrbel eden vodilnih raziskovalcev na GZ SRS, Andrej Brvar, po poklicu matematik, ki je v GV 3–4 l. 32/1988 objavil sestavek »Tri muke tehnološke preobrazbe geodetske službe«, ki jih je transformiral v tri vprašanja:

1. Zakaj se hočemo posodobiti? S komentarjem, da v »geodeziji bolj ali manj prepisujemo člene Zakona o družbenem sistemu informiranja, da znotraj stroke ni nobenega inventivnega gibanja, da je treba opustiti pozersko držo pri prestrukturiranju geodetske stroke ...«;
2. Kaj, kje in kako preobraziti geodezijo? S komentarjem, da so »geodetske vrste kadrovske razdeljene, tudi konceptualno (vsebinsko) razslojene, da na informacijskem področju še vedno prevladuje projekt PIS (prostorski informacijski sistem) in da bomo ostajali na kvazi akademski ravni tehnološkega prestrukturiranja, dokler ne bo vzpostavljen kritični ter intergrativni prostor idej«;
3. Kdo nas bo popeljal v 21. stoletje? S komentarjem, da se »vprašanje tehnološkega posodabljanja prevečkrat ustavlja zgolj pri opremi, manj pa pri kadrih in četudi bi sedanjo celotno sestavo RGU presadili v najmodernejšo opremljeno okolje, bi bil učinek isti, zato bodo morali geodezijo popeljati v 21. stoletje tisti kadri, ki se bodo hoteli in znali tehnološko preobraziti ...«. **Komentar:** Ni kaj, izziv v merilu 1 : 1!

Sicer se je leto 1988 izteklo z dejstvom, da je republiški proračun zagotovil le 41 % sredstev za izvedbo letnega programa, sprejetega z Odlokom o srednjeročnem programu geodetskih del, in ponovno navedbo (tolažbo), da bo v nadaljnjih letih manko nadoknadil.

6.2 Zadnji poizkus in nova razhajanja

Leti **1989 in 1990** nista prinesli nikakršnih sprememb, tudi novih pobud ne, minili sta v pričakovanjih in iskanju pravih potez. Med te zanesljivo sodi izvedba 22. geodetskega dneva, na temo »Geodezija in urejanje prostora« (Čatež ob Savi, okt. **1989**). Po več kot 10-letnem utapljanju prostorskega planiranja v sistemu družbenega planiranja je geodetska veda skupaj z drugimi prostorskimi strokami spet iskala priključek na to področje. Svoja stališča so si prek referatov in prispevkov v razpravi izmenjali geodeti, arhitekti in urbanisti. Enotni so si bili v oceni, da je treba »osamosvojiti« urejanje prostora in da ima geodezija s svojim obvladovanjem fizičnega prostora pomembno vlogo.

Med raziskovalci je prevladovala digitalizacija v fotogrametriji (Z. Stančič, Z. Fras, M. Kosmatin - Fras, M. Čeh, T. Gvozdanovič). K promociji slovenske geodezije pa je prispevala Božena Lipej z odmevnim referatom na 14. svetovni kartografski konferenci v Budimpešti s temo »ROTE in EHIŠ - podlaga za prostorsko opredeljevanje in izkazovanje podatkov«.

Zato pa je bilo leto **1990** bolj bogato z dogodki, začelo je s 23. geodetskim dnevom (Ljubljana), na katerem se je četrtič v štirih letih iskal odgovor na vprašanje: Geodezija - kam? Tema: »Razvojna strategija geodetske dejavnosti«. Po svoje prelomnica: poslednjič v okviru Socialistične republike Slovenije, na prehodu v politične spremembe v še skupni državi in vse bližje geodetskim merilom v razvitem delu Evrope. Težko bi rekli, da je bilo vseh 19 prispevkov na tem srečanju naravnanih na skupni cilj. Uvodni referat je podal Tomaž Banovec, takrat že direktor Zavoda SRS za statistiko. Da bi vzpodbudil vse vogale geodetskega trikotnika, tj. STROKO, SLUŽBO, DEJAVNOST, je bil polemičen v razmišljanju in tudi v projekcijah. Prisotne mu je uspelo okužiti z evropeizacijo evidenc in statistik, obnašanjem v tržno naravnani ekonomiji ter v privatizacijah, kar je zaključil z razmišljanji o bodoči geodetski tržni niši. Dodal je še strokovni del in ponudil - to pot v merilu

1 : 1 – svoje poglede na odprtost – zaprtost geodetskih kart, na baze podatkov in informacijskih mrež. Med prispevki, ki so podpirali uvodna razmišljanja, pa velja izluščiti:

- vlogo geodetov v zemljiškem informacijskem sistemu LIS, ki začne s sklepanjem zavezništev z uporabniki in zahteva nova znanja s področja tehnologije in managementa (J. Kobilica);
- vlogo geodetov pri reševanju ekoloških problemov kot nadgradnja geodetskih podatkov v geografskih informacijskih sistemih GIS (M. Bogataj, S. Drobne);
- vloga geodetov pri izgradnji GIS-ov, kar zahteva reorganizacijo podatkovnih baz in v tem okviru tudi geodetskih evidenc (B. Lipej in z vzporednimi prispevki z istim ciljem še J. Kifnar, M. Hribar in A. Šuntar);
- končno so se »odprla vrata« tudi staremu, dobremu zemljiškemu katastru s prispevkom vizije o razvoju, kar terja obnovitev in posodobitev, če naj postane ne le sodobnejša osnova za določanje davkov, temveč predvsem tudi uporabna pri vrednotenju zemljišč (A. Lesar).

Iztekalo se je zadnje leto skupne države in vzporedno s pripravami za odločitev o samostojnosti na bližajočem se plebiscitu (decembra 1990) so potekale priprave na preobrazbo na vseh področjih. Temu je poskušala slediti tudi geodezija, bližal se je čas slovesa od predpisov (in ravnanj) o geodetski službi, sprejetimi v obdobju prejšnje generacije v takratnih družbeno-gospodarskih razmerah. RGU je že konec leta 1989 pripravila »Informacijo o stanju, potrebi in možnosti nove organizacije geodetske službe v Sloveniji«, v začetku leta 1990 pa je objavila gradivo »Analiza stanja in potreb po evidencah geodetske službe«.

Toda:

- predstavniki geodetskih občinskih uprav in delovnih organizacij so na razpravi – sklic RGU – zavrnil koncept predlaganih zakonskih rešitev z utemeljitvijo, da je treba počakati na sprejem nove ustave (prve državne ustave Slovenije) in tudi bodoče upravne ureditve;
- vzporedno pa je Zveza geodetov Slovenije ZGS imenovala posebno skupino za pripravo novega zakona o geodetski dejavnosti.

Tej neposredni zavrnitvi je »botrovalo« splošno nezaupanje do Geodetske uprave SRS in njenega direktorja, kar je po še dodatnih zapletih, pripeljalo do personalnih sprememb v vodstvu geodetske službe v letu 1992. V takratnih okoliščinah pa se je RGU odzvala zelo taktično: za pripravo sprememb predpisov je imenovala delovno skupino iz vrst predstavnikov ZGS, fakultete, geodetskih delovnih organizacij in občinskih upravnih organov, vključila je tudi predstavnike uporabnikov. Reagirala je ZGS in organizirala »srečanje izbranih strokovnjakov« (maja 1990, Brdo pri Kranju) z mandatom, da se pripravijo usmeritve za geodetsko dejavnost v novih pogojih. (Enak namen je imelo tudi že opisano posvetovanje v Ljubljani – 23. geodetski dan). RGU se je še odločila, da prouči delovanje geodetske službe v Italiji, Švici, Avstriji in na Madžarskem in izdala potne naloge. Razpletlo se je šele v letu 1992.

Medtem ko smo se v Sloveniji ponovno znašli na razpotjih že glede bodoče ureditve geodetske dejavnosti, so se dogodki v naši še skupni državi SFRJ in v svetu odvijali po tekočem traku:

- v oktobru 1990 je Zvezna skupščina SFR Jugoslavije še sprejela (zadnji) zvezni zakon s področja geodezije »Temelji geodetske dejavnosti, pomembni za vso državo«. Združeni pritiski

vojske (JLA) in Srbije za ohranitev Jugoslavije kot federativne tvorbe so se odrazili tudi v geodeziji z že opisano podporo obeh »geodetskih forumov« na zvezni ravni – Medrepubliškega pokrajinskega kolegija geodetskih uprav in Skupnosti geodetskih delovnih organizacij Jugoslavije (od ukinitve zveznega organa – Zvezne geodetske uprave pa je preteklo že več kot 15 let). Zapišimo še, da je Skupščina SR Slovenije dala le delno soglasje k temu zveznemu zakonu, strinjala se je z določili, ki so urejali enotnost pomembno za območje države (koordinatni sistem, izdelava kart majhnih meril in drugo), odklonila pa je določila, ki so segala v že uzakonjene pristojnosti na območju Slovenije (aerosnemanja, karta 1 :25 000 in drugo);

v letu 1990 je naša stroka dobila nove »koordinate« v mednarodnem merilu. Na XIX. kongresu Mednarodnega združenja geodetov FIG je bila sprejeta nova definicija poklica geodeta (Helsinki, junij 1990), in sicer: »geodet je strokovnjak s fakultetno izobrazbo (...), ki zbira in ocenjuje informacije o zemljiščih (...) za potrebe planiranja in upravljanja z zemljišči (...) (Geodetski list, Zagreb 1991, 10/12 str. 414). Zaradi današnjih polemik o profilu geodeta, o učnem programu na fakulteti ter programih del ne bo odveč, če si priključimo v spomin bistvene aktivnosti, ki naj bi jih geodet izvajal v tretjem tisočletju: oblikovanje zemljiških in geografskih informacijskih sistemov; ocenjevanje naravnih vrednot zemljišč in njihove uporabnosti v načrtovanju na urbanih in podeželskih območjih; preurejanje posestev pri načrtovanju razvoja urbanih in podeželskih zemljišč (pri nas poimenovana komasacija mestnih in podeželskih zemljišč); ocenjevanje in upravljanje z urbanih in podeželskimi zemljišči ter objekti; kot stalnice ostajajo merjenja zemljišč, objektov na, pod in nad površino zemlje, izdelava kart in ... **PREBRATI JE TREBA! ZNOVA PREBRATI!**

K tem usmeritvam na svetovi ravni velja dodati, da so se junija 1990 sestali predstavniki geodetov iz Evropske skupnosti (Bruselj) in sklepali o ustanovitvi Evropske zveze geodetov (European Federation of Surveyors EFS) in med drugim ustanovili delovno skupino, ki bo zbrala informacije o učnih programih izobraževalnih ustanov na območju Evropske skupnosti ES in ugotovila njihovo zahtevnost in medsebojno kompatibilnost. Na svojem drugem srečanju v novembru 1990 (Rim) pa so napravili velik korak k poenotenju geodetske stroke znotraj ES in predstavili certifikat EurGeo, ki ga lahko pridobijo profesionalno usposobljeni geodeti, certifikate pa bi uradno podeljevala geodetska združenja članic ES. Več o tem je napisal Joc Triglav v že citiranem Geodetskem vestniku (str. 34).

In izteklo se je leto 1990, v katerem smo se na plebiscitu odločili za samostojno in neodvisno državo, ki smo jo proglasili 26. decembra 1990.

(Nadaljevanje v prihodnji številki Geodetskega vestnika)

dr. Milan Naprudnik, univ. dipl. inž. geod.
Soška ul. 17b, SI-1000 Ljubljana, Slovenija